

Kroniek

Restaurants in 2001

door COR VAN DEN BRABER

Gymnasium Het nieuwe Stedelijk Gymnasium Johan van Oldenbarnevelt moet in 1933 zeker de aandacht van het Amersfoortse publiek hebben getrokken.

Enkele jaren eerder was Ir. C.B. van der Tak aangetreden als stadarchitect. Hij kwam uit Rotterdam en had daar gebouwen gerealiseerd die lieten zien dat hij behoorde tot de progressieve architecten van zijn tijd. Met tentoonstellingsgebouwen voor de manifestatie Neniĳto in 1927-28 werd duidelijk dat hij een weg tussen de Nieuwe Zakelijkheid en het expressionisme had ingeslagen. Van der Tak was sterk beïnvloed door het werk van zijn Hilversumse collega Dudok. Hij zou dan ook best de geschiedenis mogen ingaan als de ‘Amersfoortse Dudok’.

Bij de oplevering van de school was de stad een belangrijk hoogtepunt rijker. Het heldere concept toonde hoofdmomenten, een afdalend geheel van langgerekte vleugels en reeksen vensters die zorgden voor maatverdeling en ritme. De goudgele baksteen, waaraan zo hier en daar door sintering tijdens het bakproces nuances waren toegevoegd, harmonieerde wonderwel met de strakke, aluminiumkleurige, stalen vensters. De kritieken waren zowel gereserveerd als lovend.

Nadat het gymnasium aan generaties Amersfoorters en scholieren uit de omgeving Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs had gegeven kwam in 1992 aan die periode een einde. De school verhuisde naar een ruimer gebouw aan het Thorbeckeplein: het vroegere schoolgebouw kwam leeg te staan. Zoals dat bij leegstand vaker het geval is, werd het gymnasium, dat sinds 1986 een plaats had gekregen op de gemeentelijke Monumentenlijst, een bron van grote zorg. Immers, vandalisme en teloorgang waren niet denkbeeldig.

De ‘haalbaarheid’ van een aantal bestemmingen werd onderzocht. Deze varieerden van wonen, via een centrum voor cultuureducatie, naar kantoorruimte, dan wel een combinatie daarvan. De omwonenden volgden dit proces met argusogen en bezochten de informatiebijeenkomsten. Vooral de te verwachten problemen rond het parkeren en de mogelijke geluidsoverlast waren regelmatig terugkerende onderwerpen. Uiteindelijk ontstond het plan het gebouw zelf in te richten tot een of meerdere kantoren en het vroegere sportterrein aan de achterzijde van de school een woonbestemming te geven. Deze combinatie van bestemmingen bleek de favoriete. In oktober van 1998 besloot het gemeentebestuur in te stemmen met de projectdefinitie waarbij deze zaken zouden kun-

nen worden geregeld.

Schipper-Bosch Vastgoed b.v. kwam in 1999 met het ontwerp om in het voormalige schoolgebouw kantoren en een woning onder te brengen. Op de plaats van de vroegere fietsenstalling zouden ateliers gebouwd worden. Omdat het gebouw op de nominatie stond te worden 'bevorderd' tot rijksmonument werd tijdens de planvorming niet alleen het Gemeentelijke Monumentenbureau, maar ook de Rijksdienst voor de Monumentenzorg betrokken. Immers, van het gymnasium was niet alleen de architectuur van de buitenkant belangrijk. Ook het interieur, waaraan in de loop van de jaren maar weinig was veranderd, stond uit oogpunt van monumentenzorg in hoog aanzien. AG-nova-architecten tekenden tenslotte de acht woningen op het achterterrein, dat werd ontsloten vanuit de Groen van Prinstererlaan. Voor het gymnasium zelf werd ten behoeve van het interieur architect Lex van Straaten aangezocht. De buitenkant van het monument zou in het oog worden gehouden door Berry Dillen.

De verbouwing van de school – in samenhang met de restauratie van de monumentale onderdelen – werd aangevangen in het voorjaar van 2000. Gedurende twee jaar werd onafgebroken gewerkt aan dit omvangrijke en arbeidsintensieve project. Onlangs werd hieraan de laatste hand gelegd.

Het interieur had, voordat de activiteiten een aanvang namen, het vanzelfsprekende karakter van een echte school. Vanaf de hoofdtoegang kwamen de leerlingen in de hal met het trappenhuis. Lange gangen verbonden de schoollokalen in de vleugels. Daarbij onttrokken reeksen kolommen de garderobes aan het directe zicht. Aan het uiteinde van de noordvleugel bevond zich de docentenkamer; het gymnastieklokaal lag aan de zuid-oostkant.

Het realiseren van een nieuwe bestemming waarbij zoveel mogelijk het monumentale karakter werd gehandhaafd, bleek niet eenvoudig. Een degelijke uitwisseling van motieven en argumenten leidde tenslotte tot een plan waarbij de meest karakteristieke onderdelen in bruikbare elementen konden worden getransformeerd. Met handhaving van de oorspronkelijke maatvoering werden de leslokalen op verschillende plaatsen met elkaar verbonden. Ook de openingen naar de gangen werden verruimd. Belangrijke delen van de scheidingswanden bleven bestaan zodat een maximale beslotenheid behouden bleef, zeker gezien vanuit de gangen. Het gymnastieklokaal is gedeeltelijk onderkelderd; de rest van de ruimte is herschapen in een riante woning. Door het aanbrengen van draaibare glaswanden heeft de bouwheer zichzelf een breed uitzicht op het rustieke terrein gegund.

Een van de hoeken van de hoge vierkante toren, waarin het tekenlokaal was ondergebracht, was door roestvorming van ankers en stalen vensters naar buiten geschoven. Het aanbrengen van stempels, het vrijmaken van de verschoven elementen en het herplaatsen daarvan mag een technisch huzarenstukje worden

genoemd. Alle stalen ramen konden worden gerepareerd, zodat ook deze oorspronkelijke onderdelen behouden bleven.

Een bijzondere activiteit was het herstellen en aanvullen van de voor scholen uit de jaren '30 zo karakteristieke estrichvloeren. Dat zijn afdeklagen die in plastische toestand over de constructie werden uitgegoten. Als bindmiddel daarvoor kwam veelal magnesiet in aanmerking. Door aan de pasta verschillende kleurstoffen toe te voegen ontstond in het gymnasium een rood imitatiemarmer met donkergrijze aderen. Deze manier van werken, vanzelfsprekend met eigentijdse materialen, is bij het restaureren van de vloeren zozeer nagevolgd dat verschillen met de oorspronkelijke afdekking, zeker na het slijpen, nauwelijks zijn op te merken. Voor het overige is het interieur in neutrale tinten gehouden.

De buitenkant van het gebouw heeft na een schoonmaakbeurt haar authentieke kleur teruggekregen. De bakstenen gevels zijn schitterend uit dit proces tevoorschijn gekomen. Wat later bleek uit foto's dat de staande kanten van de dakoverstekken en kordonbanden met een donkere kleur waren afgewerkt. Hoewel deze onderdelen al waren opgeleverd werd desondanks besloten ook hier de juiste tinten weer aan te brengen.

Wanneer ook de omgeving is aangepast zal het vroegere Stedelijk Gymnasium er weer uitzien als bij de oplevering in 1933.

Kamp 9 Een bescheiden, maar niettemin belangrijke correctie vond plaats aan het begin van de Kamp. Het betrof het pand 'D GEKROONDE EL' met een gevelsteen die de naam helder in beeld brengt.

In het nabije verleden werden, in de tijd dat brede en ongelede winkelpuien nog *bon ton* waren, de beide geblokte middenpilasters doorbroken en gedeeltelijk weggenomen. Een gevoelloze onderpui zonder enige kraak of smaak was daarvan het resultaat.

Gelukkig heeft men zich bezonnen op die uitgangspunten en zijn de pilasters teruggekomen. De oorspronkelijke driedeling van de gevel van 1758 is zodoende hersteld. Een aanmerkelijke verbetering.

Overigens stond eertijds op deze plek een middeleeuwse huis: 'DE BRABANTSE ELLE'. Aangenomen wordt dat dat pand de allerlaatste nog overgebleven houten pui van Amersfoort bezat, vóórdat haar plaats in 1758 werd ingenomen door de huidige, thans gerestaureerde, gevel.

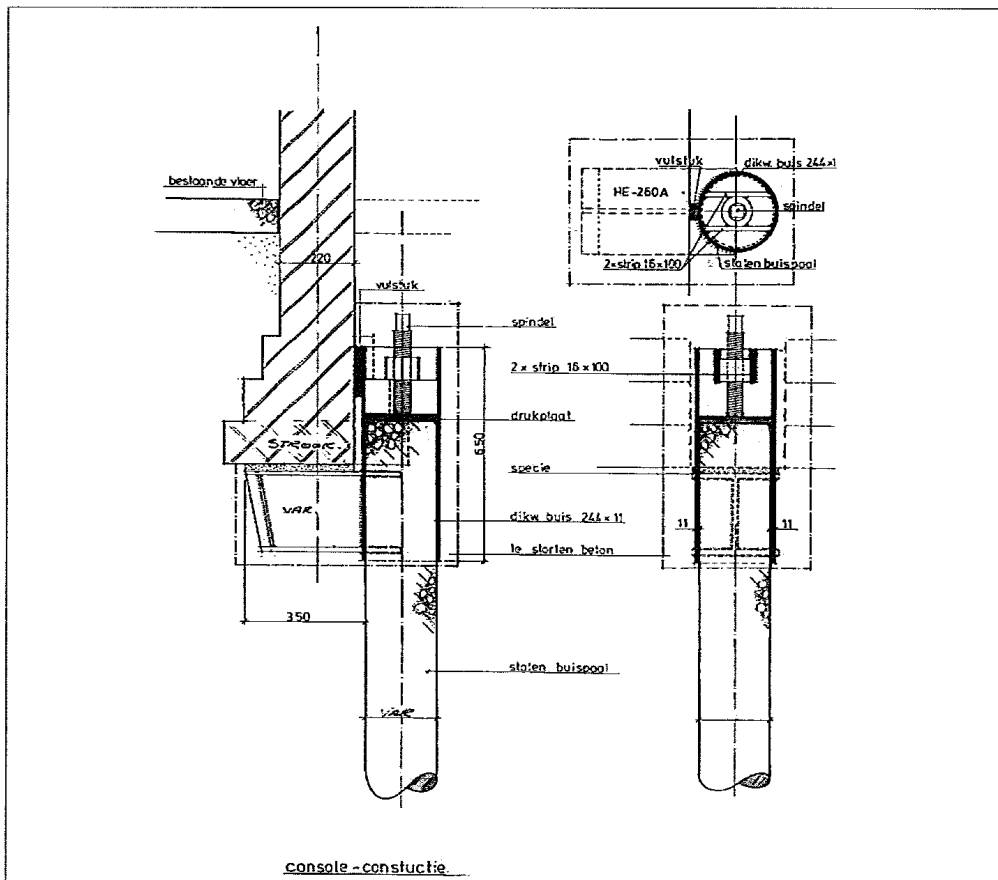
Kortegracht 12 Van dit door het Rijk beschermde monument werd in het verslagjaar 2001 aan de voorgevel een aantal restauratiewerken uitgevoerd. Deze leidden niet direct tot in het oog lopende veranderingen. Zo kon worden volstaan met het vernieuwen van de kroonlijst in nagenoeg dezelfde vorm. De bestaande vensterindeling (empire-ramen, eigen aan de mogelijkheden en

opvattingen van omstreeks 1800) leverde voor de noodzakelijke vervanging goede uitgangspunten op.

Gezegd kan worden dat de restauratie van de voorgevel het bestaande aanzien in grote lijnen heeft geaccentueerd. De nieuwe betimmeringen en klauwstukken van de dakkapel, de aangebrachte hardstenen waterdorpels onder de kozijnen en de herstellingen aan het pleisterwerk met de 'schijnvoegen' worden hierbij moeiteloos opgenomen in het vertrouwde totaalbeeld.

Wie belangstelling heeft voor het interieur, kan terecht op een van de zondagen waarop de Kunst-kijk-route weer van start gaat. Alex Luigjes is glazenier en zijn vrouw Wilma is weefster. Zij laten graag hun werk zien.

Paternosterstraat 4 (achterzijde Langegracht 27) Deze restauratie voltrok zich nagenoeg geheel in het verborgene, maar de gebreken waren overduidelijk zichtbaar. Aan de zijgevel en de aansluitende hoek van de achtergevel ontbrak

Dwarsdoorsnede fundering Paternosterstraat 4, zgn. controleconstructie

de fundering. De vloer van de zijgang werd in een neerwaartse beweging meegenomen. De daling naar achteren was zonder enige moeite waar te nemen.

De voorzieningen aan de fundering waren het meest ingrijpend. Na een gedeeltelijke ontgraving naast dit onderdeel dienden drie stalen buispalen in de grond te worden gedrukt. Deze werden voorzien van omsluitende hulzen waaraan stalen consoles waren gelast. Deze laatste kwamen onder de fundering en kregen een betonnen mantel. Spindels en drukplaten zorgden er tenslotte voor dat de belasting van het huis terecht zou komen op de drie buispalen die eveneens met beton waren volgestort.

Vanaf dat moment kon worden begonnen met de feitelijke restauratie. Dat wil zeggen, het metsel- en voegwerk werd hersteld, deuren en vensters weer gangbaar gemaakt, de voer van de gang weer op het gewenste niveau gebracht, het pleisterwerk gerepareerd en de goten opnieuw gesteld. Ook aan de balklaag van de verdieping werden herstellingen verricht.

Langestraat 9 Het monument Langestraat 9, de vroegere Apotheek van Keyser, is een belangwekkend huis. Korthedshalve mag wellicht worden verwezen naar twee artikelen van Sandra Hovens die in 2000 zijn verschenen in het *Nieuwsblad Monumentenzorg en Archeologie* 64 (december 2000), 2-4, en *De Kroniek* (3/2 (juli 2000), 6-7.

De 18de-eeuwse klokgevel doet niet meteen vermoeden dat achter dat front een middeleeuws huis schuil gaat. Een diepe overwelfde kelder evenwel zet de bezoeker op het goede been. In de winkel op de begane grond zijn, tegen de linkerzijmuur achter glas, beschilderingen zichtbaar die als 14de-eeuws worden gekwalificeerd. De voorstellingen, ook al in 1911 tevoorschijn gekomen, tonen gedeeltelijk een versiering in ranken en bladmotieven. Ook zijn er figuratieve onderdelen te zien. Andere details, zoals in het metselwerk uitgespaarde kaarsnissen, bevestigen de oorsprong van het pand.

In het bijzonder de kapconstructie is belangwekkend. In grote lijnen is zij nog origineel en toont groot vakmanschap. De achtergevel, zichtbaar vanaf de Zuidsingel, is afgewerkt met treden die zijn gedekt met ezelsruggen. De rechterzijgevel heeft een door de dakvoet gestoken 'Vlaams' geveltje. Van het monument werden het dak en drie buitenmuren gerestaureerd.

Het interieur kreeg een nieuwe bestemming in de vorm van een damesmodezaak op de begane grond met daarboven drie appartementen.

Andere restauraties Ook aan verschillende andere monumenten werden herstellingen uitgevoerd.

> Zo werd van Anna Paulownalaan 42 (Rietveld 1963) het dak gerestaureerd. Raamkozijnen kregen nieuwe onderdorpels. De geglazuurde gevelsteen onderging op een aantal plaatsen retouches.

- > Dakherstel vond ook plaats aan het kersverse rijksmonument J.P.Heyelaan 2 (Wijdeveld 1927).
- > De kap van D'GEKROONDE BYE-KORF werd, met handhaving van de oude spanten, vernieuwd.
- > Aan het interieur van Krommestraat 68 werd in 2001 gestaag verder gewerkt.
- > Ook aan het pand Langegracht 31 werden kleinschalige restauraties uitgevoerd.
- > De houten vloer van de Lutherse Kerk in de Langestraat werd vernieuwd.
- > De herstelwerkzaamheden aan de oorspronkelijke klokkenstoel van de Onze-Lieve-Vrouwetoren konden worden beëindigd. De nieuwe klokken van het zevengelui kregen hun definitieve klepels.

Met de restauratie van het station van de Nederlandsche Centraal Spoorweg Maatschappij (Kamperdijk 1883) werd een begin gemaakt. In de restauratiekroniek over het jaar 2002 zal daaraan aandacht worden besteed.

Greppels, paalkuilen en nog eens de Mikweh

door **FRANCIEN SNIEDER**

De gemeentelijke archeologische dienst van Amersfoort graaft al sinds 1984 op grote en kleine bouwlocaties binnen de gemeentegrenzen. Ruim honderd opgravingen, waarvan sommige maanden in beslag namen en andere slechts enkele dagen, zijn inmiddels door de stadsarcheologen uitgevoerd.

In 2001 overschreed de archeologische dienst voor het eerst de gemeentegrenzen. Voorafgaand aan de bouw van het crematorium bij de begraafplaats Rusthof, een Amersfoorts project op Leusdens grondgebied, heeft de dienst gegraven; aanvankelijk enkele weken in de winter, gevolgd door twee campagnes in de lente en de zomer. Onder warme belangstelling van het winkelende publiek, deden de stadsarcheologen in de maand september onderzoek op de Varkensmarkt, voordat hier twintig bomen zouden worden geplant. De opgraving van de Mikweh (zie *Flehite. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* 2001, 145) kreeg een vervolg: er bevonden nog meer bassins zich naast de eerder gevonden baden en opvangbekkens.

Rusthof, gemeente Leusden Bij de aanleg van de A28, enkele tientallen meters